

УДК 340.12

DOI 10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.22-29

Д. В. Бойчук,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічного права

факультету права та міжнародних відносин,

Київський столичний університет

імені Бориса Грінченка

email: boych.d.v@gmail.com

ORCID 0009-0006-7001-7256

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЦІННІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена комплексному аналізу прав людини як фундаментальної цінності, що лежить в основі формування та функціонування розвиненого громадянського суспільства. Підкреслюється, що Конституція України імперативно визначає людську особистість найвищою соціальною цінністю, тим самим закріплюючи аксіологічний пріоритет прав і свобод людини.

Автор акцентує увагу на тому, що конституційні права та свободи людини є не випадковим, а закономірним результатом тривалого суспільно-історичного розвитку, відображаючи еволюцію уявлень про гідність, автономію та свободу особистості. У контексті формування правового громадянського суспільства наголошується на недостатності формальної декларації прав людини. Ефективне функціонування такого суспільства вимагає реалізації прав людини максимального можливого обсягу, що передбачає створення дієвих механізмів їх захисту та гарантування.

Особлива увага приділяється ролі держави в забезпеченні високих міжнародних стандартів у сфері дотримання прав і свобод людини. Це розглядається не лише як юридичний обов'язок держави, але й як важлива умова для інтеграції України у світовий правовий простір і зміцнення її позицій як демократичної правової держави. Дослідження розкриває потребу в гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері прав людини, а також у впровадженні ефективних механізмів моніторингу та контролю за дотриманням цих стандартів у практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Ключові слова: права людини, держава, громадянське суспільство, Конституція України, міжнародні стандарти.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасна юриспруденція з її різноманітним підходом і використанням іноземного досвіду потребує переосмислення ключових питань про роль прав людини в правовій системі. Це особливо актуально для питань реалізації та захисту цих прав, а також для уточнення їхнього змісту, адже радянська юридична наука акцентувала увагу на соціально-економічних правах, часто лише декларуючи їх, не забезпечуючи реальної можливості їхнього використання й обмежуючи втручання держави у сфери, які захищаються цими правами.

Використання поняття «права людини» в контексті громадянського суспільства проблематичне, оскільки права людини є одночасно і складовою частиною такого суспільства, і критерієм оцінки його відповідності ідеалу. Також визначення сутності прав людини ускладнюється тим, що його часто зводять до конкретних міжнародних норм або положень національного законодавства.

Останні зміни в українській державі та суспільстві позначені переходом до нової моделі, в якій ключовими є дві цілі: формування розвиненого громадянського суспільства та повне забезпечення прав і свобод кожної людини. Це робить особливо важливим глибоке вивчення прав людини як основи громадянського суспільства, аналіз того, як вони реалізуються на практиці, та дослідження правової свідомості й діяльності тих, хто цими правами володіє. Отже, актуальність цієї теми підкреслюється прагненням України до побудови громадянського суспільства та забезпечення повного обсягу прав і свобод для кожного громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на активізацію наукового інтересу до проблематики прав людини та розвитку громадянського суспільства, у сучасній юридичній літературі спостерігається певна недостатність комплексних розробок ціннісного виміру прав людини в контексті громадянського суспільства.

Більшість наявних досліджень у цій сфері вирізняються фрагментарним характером, зосереджуючись на окремих аспектах дослідження прав. На монографічному рівні вони або присвячені загальним проблемам громадянського суспільства, або детальному аналізу прав людини, зокрема питанням їх тлумачення та захисту.

Недостатньо дослідженими є аксіологічні властивості прав людини, правова активність суб'єктів прав у контексті розвитку громадянського та трансформаційного суспільства, а реалізація прав людини часто висвітлюється переважно на рівні законодавчих механізмів, без належного врахування практичних аспектів та ефективності їхнього застосування.

На стан розробленості зазначених питань суттєво вплинув і на історичний контекст, зокрема обмеженість досліджень у радянській теорії держави та права, адже відповідна активізація в правовій літературі спостерігається лише з 90-х років XX століття.

В останні роки з'явився ряд наукових робіт, спрямованих на розгляд прав людини як цінності громадянського суспільства. Комплексному теоретичному аналізу прав людини як фундаментальної цінності громадянського суспільства присвячено дисертаційне дослідження Ю. Разметаєвої (2008).

Глибокі аспекти прав людини та природа взаємодії між особистістю та державою є предметом наукових розвідок Н. Бровко та В. Сокурєнко (2016).

Проблематика прав людини є предметом наукових робіт В. Баркова, В. Буткевич, В. Денисова, А. Пазенок, П. Рабіновича, Ю. Римаренко, О. Скаун, О. Хеффе та ін.

Мета статті полягає в дослідженні прав людини як основи громадянського суспільства та аналізі особливостей їхнього втілення в ньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання прав людини, будучи багатограним, одночасно виступає об'єктом політико-правового, а також суто юридичного аналізу. Історично ця проблематика набувала різноманітних інтерпретацій, зокрема релігійних, філософських, етичних і політичних, виступаючи центральною темою у філософсько-правових дискусіях. Теоретичні концепції прав людини, сформовані на різних етапах розвитку політичної та правової думки, знайшли відображення в працях видатних мислителів, програмних політичних документах, конституціях і конституційних проєктах, що підкреслює їхню фундаментальну роль у формуванні правових систем.

Як зауважує Н. Бровко, перспективи розвитку будь-якого суспільства та держави нерозривно пов'язані з панівними культурними цінностями, зокрема мораллю, релігією та правом, які визначають орієнтири та ідеали його членів. Пріоритетність певних моральних уявлень безпосередньо впливає на формування правової системи та її ефективність. Мораль як система соціальних норм, правил поведінки, ідей, звичаїв, традицій, уявлень про добро і зло, справедливість і несправедливість, честь і гідність, що склалась у певному суспільстві, є тим фундаментом, на якому базуються ціннісні орієнтири окремих осіб, колективів і суспільства загалом. Відтак дослідження домінуючих моральних принципів є критично важливим для прогнозування правових тенденцій, розробки ефективного законодавства та забезпечення сталого розвитку правової держави, а ігнорування морального контексту в процесі розробки та застосування правових норм може призвести до їхньої неефективності й відторгнення суспільством [1, с. 4].

Н. Бровко наголошує на тому, що в правовій державі, де людська особистість проголошена найвищою соціальною цінністю, суспільство має легітимне право вимагати від держави та її органів безумовного визнання, неухильного дотримання й ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина. Виконання державою своїх обов'язків перед суспільством і кожною особистістю передбачає не лише формальне закріплення прав і свобод, але й активне створення та підтримку ефективно функціонуючих правових механізмів, спрямованих на оперативне відновлення порушених прав і свобод, а також на забезпечення надійного правового захисту особистості від будь-яких протиправних посягань та необґрунтованих обмежень. Особливу

увагу варто приділяти випадкам, коли порушення прав і свобод виходять від самої держави, її органів або посадових осіб, оскільки саме в цих ситуаціях виникає найбільша загроза зловживання владою та потреба в посиленому контролі за діяльністю державних органів [1, с. 3].

Ю. Разметаєва, спираючись на твердження О. Хеффе, доводить, що в системі класифікації прав і свобод людини особливе значення мають основні (фундаментальні) права та свободи, які є конституційно закріпленими. Ці права не підлягають набуттю через купівлю, заробіток чи успадкування – вони визнаються невід’ємними, що означає їхню притаманність кожній людині від народження, незалежно від будь-яких дискримінаційних чинників, як-от раса, колір шкіри, стать, мова, релігійні або політичні переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан або будь-які інші особисті обставини. Фундаментальний характер цих прав вимагає від держави найвищого рівня захисту та гарантування їхньої реалізації, а також чіткого дотримання принципу рівності та недопущення дискримінації в будь-якій формі. Правові механізми, спрямовані на забезпечення основних прав і свобод, повинні бути ефективними та доступними для кожної людини, а будь-які обмеження цих прав мають бути чітко визначені законом, пропорційними й обґрунтованими суспільною потребою в демократичному суспільстві [4, с. 17].

В. Тацій у своїх наукових розвідках доводить, що до основних прав людини належить широкий спектр фундаментальних свобод, серед яких вирізняються право на життя, право на повагу до гідності, право на свободу й особисту недоторканність, свобода думки та віросповідання, свобода пересування тощо. Ці права є невід’ємною складовою соціальної активності людей, їхньої взаємодії в суспільстві та способів індивідуального існування. Основні права людини органічно інтегровані в систему суспільних відносин, виступаючи нормативною формою взаємодії між людьми, засобом впорядкування їхніх зв’язків, координації дій і діяльності, а також превентивним механізмом для запобігання протиріччям і конфліктам. Забезпечення реалізації цих прав є ключовим завданням правової держави, що вимагає створення ефективних правових інститутів і гарантій захисту від будь-яких порушень, з метою забезпечення гармонійного та справедливого функціонування суспільства [7, с. 159].

Зважаючи на масштабні суспільні трансформації, які охоплюють соціально-економічну, політичну, ідеологічну та культурну сфери в Україні, питання забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини набуває першочергового значення та вимагає ретельного аналізу з боку правничої спільноти. Сутність означеної проблеми полягає не лише в об’єктивних труднощах, що виникають під час практичної реалізації конституційно закріплених прав і свобод, але й у недостатній ефективності існуючих механізмів їхнього захисту від порушень. Незважаючи на прогресивне конституційне регулювання, практика свідчить про наявність значних перешкод у процесі забезпечення повноцінного дотримання та захисту прав людини й громадянина.

Зокрема, потребує подальшого вдосконалення механізм реалізації прав і свобод у діяльності органів державної влади, особливо в системі правоохоронних органів. Недостатньо чіткі процедури, неузгодженість компетенцій і недостатня ефективність контролю за дотриманням прав людини з боку цих органів створюють сприятливе підґрунтя для зловживань та порушень.

Крім того, потрібно констатувати обмеженість арсеналу правових засобів, доступних для ефективного захисту прав людини в Україні. Це стосується як відсутності окремих спеціалізованих інститутів і процедур, так і недостатньої ефективності існуючих. Важливим є питання розширення можливостей звернення до міжнародних судових і правозахисних органів, а також імплементація найкращих світових практик у національне законодавство.

Забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини є наріжним каменем концепції правової держави та безпосередньо впливає з природи права як регулятора суспільних відносин, а також конституційних засад України. Держава як ключовий інструмент забезпечення правопорядку покладає на себе першочергову відповідальність за реалізацію та захист прав і свобод, що, безсумнівно, є одним з її пріоритетних напрямів діяльності та визначальною функцією.

Розглядаючи зміст цієї функції, важливо враховувати не лише аспекти гарантування прав, свобод та обов’язків громадян, а також підтримання правопорядку в суспільстві, але й, що не

менш критично, аспекти ефективного та дієвого захисту цих прав від будь-яких порушень, обмежень чи зловживань. Такий захист повинен охоплювати:

- превентивні заходи – створення законодавчих та інституційних механізмів, що унеможливають порушення прав і свобод;
- механізми реагування – забезпечення швидкого й ефективного реагування на вже вчинені порушення, охоплюючи доступ до правосуддя, ефективні засоби правового захисту та компенсацію завданої шкоди;
- відповідальність – встановлення невідвортної відповідальності за порушення прав і свобод незалежно від статусу правопорушника тощо.

Для ефективного виконання цієї функції держава повинна забезпечити незалежну судову систему, тобто гарантування незалежності суддів і неупередженого розгляду справ, пов'язаних з порушеннями прав і свобод; ефективну систему правоохоронних органів, тобто забезпечення професіоналізму, підзвітності та дотримання законності з боку правоохоронних органів; дієві механізми контролю, тобто створення незалежних органів контролю за дотриманням прав і свобод, включно із Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та громадські організації; правову обізнаність, тобто підвищення рівня правової обізнаності громадян про їхні права та способи їхнього захисту тощо.

Як зауважує Н. Бровко, у контексті глобалізації та підвищеної уваги міжнародної спільноти до питань захисту прав людини виникла об'єктивна потреба у формуванні універсальних міжнародно-правових стандартів, які, по суті, є основними правами людини, що визнаються кожною цивілізованою державою. Ці фундаментальні права, закріплені в ключових міжнародних документах, як-от Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права тощо, встановлюють загальнолюдські стандарти й визначають мінімальний рівень захисту прав і свобод особистості, який держава зобов'язана гарантувати [1, с. 5].

Отже, права та свободи людини перестали бути виключно внутрішньою справою кожної окремої держави й перетворилися на предмет спільної відповідальності міжнародного співтовариства. Сьогодні обсяг прав і свобод особистості визначається не лише специфічними особливостями політичного, економічного та соціального розвитку конкретного суспільства, але й прогресом людської цивілізації загалом і загальноновизнаними міжнародно-правовими нормами.

Відтак основні фундаментальні права, які зафіксовані в Конституції держави та в найважливіших міжнародно-правових актах, утворюють міцну правову основу для похідних, але не менш важливих прав, що регулюються національним законодавством. Водночас національне законодавство повинно відповідати міжнародним стандартам у галузі прав людини, а в разі колізії між національним і міжнародним правом перевага зазвичай надається міжнародним нормам. Це, зокрема, впливає з положень Конституції України, які визначають міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, частиною національного законодавства.

Відповідно до частини другої статті 3 Конституції України забезпечення прав і свобод людини та гарантування їхньої реалізації визначають сутність і вектор діяльності держави. Ця конституційна норма встановлює пріоритет прав людини над будь-якими іншими інтересами та цілями держави. До того ж держава несе відповідальність перед людиною за результати своєї діяльності, що відображає принцип підзвітності держави перед суспільством і кожним окремим громадянином. Ця відповідальність передбачає не лише обов'язок держави утримуватися від дій, що порушують права та свободи, але й вживати активних заходів для їх захисту та відновлення в разі порушення [3].

Отже, стаття 3 Конституції України не лише проголошує важливість прав і свобод людини, але й визначає конкретні обов'язки держави щодо їх забезпечення й захисту, встановлюючи тим самим основу для побудови правової та демократичної держави.

Н. Бровко, спираючись на твердження теоретика права С. Алексєєва, вважає, що «невід'ємні права людини, будучи адресованими «державі як такій», виконують функцію захисту

особистості від свавілля державної влади». Цей захист зумовлений тим, що за своїм генезисом і фундаментальною сутністю ці права звернені до людини як до духовної особистості. Так, вони виходять за межі суто політичної сфери (хоча й містять політичні права), а апелюють насамперед до духовних і моральних засад людського існування [1, с. 3].

Суголосні думки знаходимо у В. Сокурєнка, який підкреслює, що невід’ємні права людини не є простим набором політичних інструментів чи юридичних гарантій. Вони є відображенням фундаментальних моральних цінностей, притаманних кожній людині від народження, незалежно від її громадянства, соціального статусу чи політичних переконань. Завдання держави полягає не лише у формальному визнанні цих прав, а й у створенні умов для їхньої повної реалізації, гарантуючи тим самим повагу до людської гідності та духовного потенціалу кожної особистості.

Такий підхід має важливе значення для розуміння сутності прав людини та їх ролі у правовій системі. Він наголошує на тому, що права людини не є даром держави, а є природним правом кожної людини, яке держава зобов’язана захищати. Це зі свого боку вимагає від держави поваги до моральних і духовних цінностей, а також забезпечення умов для вільного розвитку особистості [6, с. 8].

В. Селіванов підкреслює, що визнання людської особистості найвищою цінністю, згідно з Конституцією України, разом з проголошенням ідеалів правової держави та принципу розподілу влади є закономірним результатом суспільно-історичної еволюції. Закріплені конституційні права та свободи людини відображають прагнення до забезпечення гідного й вільного розвитку кожної особистості в суспільстві [5].

На думку В. Селіванова, концептуальним ядром сучасної правової парадигми має бути визначення пріоритетного місця та ключової ролі прав і свобод людини й громадянина як у цивільно-правових відносинах (між приватними особами), так і у відносинах, пов’язаних із державною владою (між державою та громадянами), а також у всій системі юридичних категорій. Це означає, що будь-яке правове регулювання, будь-яке рішення державних органів повинні базуватися на принципі поваги до прав і свобод людини та мають бути спрямовані на їх забезпечення й захист [5].

Відповідно, важливе розуміння держави не як самодостатнього утворення, а як політичної функції громадянського суспільства, що покликана здійснювати реальний контроль за державним життям, забезпечувати підзвітність влади та захищати інтереси громадян. Закон зі свого боку має розглядатися не як інструмент державної влади для досягнення власних цілей, а як певна функція права та держави, спрямована на забезпечення справедливості, правопорядку й захисту прав і свобод.

Такий підхід вимагає від юридичної спільноти постійного аналізу законодавства та правозастосовної практики на предмет їхньої відповідності конституційним принципам і міжнародним стандартам у галузі прав людини. Потрібно забезпечити, щоб будь-які обмеження прав і свобод були чітко визначені законом, відповідали легітимній меті та були пропорційними.

Міжнародні стандарти в галузі прав і свобод людини отримали своє формальне закріплення в міжнародних нормативних актах порівняно недавно, що свідчить про еволюцію міжнародного права та зростаюче усвідомлення потреби в універсальному захисті прав особистості.

Одним із основоположних документів у цій сфері є Загальна декларація прав людини (1948 р.), яка, незважаючи на свій рекомендаційний характер, стала моральним компасом для держав і фундаментом для подальшого розвитку міжнародного права в галузі прав людини.

Водночас юридично обов’язковими для держав-учасниць є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), два факультативні протоколи до нього (що регулюють, зокрема, процедуру індивідуальних звернень) і Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.). У сукупності ці документи становлять Міжнародний білль про права людини, що є комплексною системою міжнародно-правового захисту прав особистості.

Крім зазначених документів, існує значна кількість міжнародних конвенцій і протоколів до них, які деталізують і розширюють міжнародні стандарти в галузі прав людини. Важливим є те, що Україна ратифікувала ряд таких конвенцій і протоколів, що зобов’язує її погоджувати

національне законодавство та правозастосовну практику з міжнародними стандартами. До таких конвенцій, зокрема, належать:

- Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (і протоколи до неї) (дата підписання – 1950 р., дата ратифікації Україною – 1997 р.);
- Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (дата вчинення – 1948 р., дата набрання чинності для України – 1955 р.);
- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1994 р.);
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (2003 р.);
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (дата ратифікації Україною – 1987 р.);
- Конвенція про права дитини (дата ратифікації Україною – 1995 р.) тощо.

На думку Н. Карпачової, одним із ключових способів досягнення відповідності міжнародним стандартам у сфері прав людини є розробка та впровадження комплексної Національної програми щодо адаптації законодавства України до цих стандартів [2].

Сутність цієї програми полягає не лише у формальному внесенні змін до законодавства, але й у системному підході до узгодження національної правової системи з міжнародними зобов'язаннями України.

Важливим елементом такої програми, як вважає Н. Карпачова, є визначення чіткого переліку універсальних і регіональних конвенцій з прав людини, які потребують ратифікації в першочерговому порядку. Водночас вибір конвенцій для пріоритетної ратифікації повинен базуватися на ретельному аналізі стану захисту прав людини в Україні, враховувати рекомендації міжнародних організацій і відповідати стратегічним цілям держави у сфері прав людини [2].

Крім ратифікації конвенцій, Національна програма повинна передбачати проведення всебічного аналізу чинного законодавства України на предмет його відповідності міжнародним стандартам у галузі прав людини; розробку й ухвалення законопроектів, спрямованих на погодження національного законодавства з міжнародними стандартами; підготовку й ухвалення підзаконних актів, потрібних для реалізації норм міжнародних конвенцій; організацію навчання та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, адвокатів та інших працівників правоохоронних органів з питань застосування міжнародних стандартів прав людини; проведення інформаційних кампаній з метою підвищення обізнаності громадськості про міжнародні стандарти прав людини та механізми їхнього захисту; активну співпрацю з міжнародними організаціями, як-от Рада Європи та ООН, з метою отримання експертної допомоги й обміну досвідом тощо.

Ефективна реалізація Національної програми потребує залучення широкого кола заінтересованих сторін, охоплюючи представників державних органів, громадських організацій, науковців та експертів.

Прогресивне утвердження на міжнародній арені концепції людини як найвищої соціальної цінності, паралельний розвиток міжнародних стандартів у сфері прав людини й безперервне зростання ролі та значущості міжнародних механізмів у їхньому забезпеченні дають підстави стверджувати про формування в сучасний період окремого права людини – права на міжнародний захист. Це право, хоча і не завжди формально закріплене в національних конституціях, є логічним наслідком розвитку міжнародного права прав людини та відображає сучасні тенденції до посилення захисту особистості від зловживань з боку власної держави.

Право на міжнародний захист містить у собі такі ключові елементи:

- можливість звернення до міжнародних судових (наприклад, Європейського суду з прав людини) та позасудових (наприклад, Комітету ООН з прав людини) органів з метою захисту своїх прав, порушених державою;
- обов'язок держави співпрацювати з міжнародними органами з прав людини, надавати їм потрібну інформацію та виконувати їхні рішення;
- право на отримання допомоги та підтримки з боку міжнародних організацій у разі порушення прав людини;
- право на отримання притулку в іншій державі, якщо існує реальна загроза переслідування на батьківщині тощо.

Формування права на міжнародний захист свідчить про те, що права людини перестали бути виключно внутрішньою справою держави та стали предметом зацікавленості всього міжнародного співтовариства. Це також означає, що держава не може свавільно поводитися зі своїми громадянами, посилаючись на суверенітет, оскільки втручання міжнародних органів у разі грубих і систематичних порушень прав людини є не лише можливим, але й потрібним.

Процес розвитку концепцій і доктрин правової держави є нерозривно пов'язаним із формуванням і становленням уявлень про права людини. Піднесення громадянина до статусу носія певних невід'ємних прав стало значним етапом на шляху до усвідомлення свободи та розквіту духовної культури людства.

Висновки. Правове громадянське суспільство характеризується не лише проголошенням і формальним визнанням прав людини, але й їхньою повноцінною й ефективною реалізацією максимально можливим обсягом. У такому суспільстві правові норми набувають статусу соціальних цінностей, що поділяються та шануються переважною більшістю громадян.

Особливо важливими є певні фундаментальні соціальні цінності, які пронизують суспільну правосвідомість і стають основними принципами права. До них належать свобода (можливість вільного вибору та самовизначення, обмежені лише потребою в повазі прав інших), рівність (рівний доступ до прав і можливостей для всіх членів суспільства незалежно від їх раси, статі, релігії, політичних переконань чи інших ознак), справедливість (забезпечення рівного та неупередженого ставлення до всіх громадян, а також пропорційного покарання за порушення закону), демократія (забезпечення участі громадян в управлінні державою, включно із правом на вибори, свободу вираження поглядів та свободу зібрань), порядок (належне функціонування суспільних інституцій і дотримання законів, що забезпечує стабільність і передбачуваність у суспільстві), безпека (захист громадян від насильства, злочинності та інших загроз як з боку держави, так і з боку приватних осіб) тощо.

Поряд із цими загальними соціальними цінностями існують також специфічні правові цінності, як-от ідея верховенства права, ідея стабільної законності, ідея незалежності судової влади та ідея правової визначеності.

У правовому громадянському суспільстві права людини набувають статусу найважливіших цінностей, кожне з яких відображає певний аспект існування та розвитку особистості. Критерієм цінності права є саме людина, що саморозвивається та прагне до самореалізації.

Підсумовуючи, зазначимо, що право має цінність лише в тому разі, якщо воно сприяє створенню нових можливостей для розвитку кожної людини та суспільства загалом, забезпечуючи їм свободу, справедливість, рівність і безпеку. Право має сприяти розкриттю потенціалу кожної особистості, створенню умов для творчого й інтелектуального розвитку та повноцінній участі в житті суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бровко Н. І. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: український контекст. *Правовий вісник*. 2016. № 1 (20). С. 3–5.
2. Карпачова Н. Міжнародні стандарти у галузі прав і свобод людини та проблеми їх реалізації в Україні. *Право України*. 2009. № 4. 129 с.
3. Конституція України / Верховна Рада України. К. : Парламентське видавництво, 2007. 64 с.
4. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.01. Харків, 2008. 225 с.
5. Селіванов В. Методологічні проблеми запровадження конституційних принципів «верховенства права» і «верховенства закону». *Право України*. 1997. № 6. 137 с.
6. Сокурєнко В. В. Права людини як фундаментальна цінність. *Національні та міжнародні механізми захисту прав людини* : зб. матер. наук-практ. конференції. Харків, 2016. С. 7–9.
7. Тацій В. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4. 158 с.

REFERENCES

1. Brovko, N. I. (2016). Prava lyudyny yak fundamental'na tsinnist' hromadyans'koho suspil'stva: ukrayins'kyi kontekst [Human rights as a fundamental value of civil society: Ukrainian context]. *Pravovyy visnyk*. Vol. 1 (20), pp. 3–5 [in Ukrainian].
2. Karpachova, N. (2009). Mizhnarodni standarty u haluzi prav i svobod lyudyny ta problemy yikh realizatsiyi v Ukraini [International standards in the field of human rights and freedoms and problems of their implementation in Ukraine]. *Pravo Ukrayiny*. № 4. 129 p. [in Ukrainian].
3. Konstytutsiya Ukrayiny (2007). [Constitution of Ukraine] / Verkhovna Rada Ukrayiny. 64 p. [in Ukrainian].
4. Razmyetayeva, Yu. S. (2008). Prava lyudyny yak fundamental'na tsinnist' hromadyans'koho suspil'stva [Human rights as a fundamental value of civil society] : dys. ... kand. yuryd. Nauk : spets. : 12.00.01. Kharkiv, 225 p. [in Ukrainian].
5. Selivanov, V. (1997). Metodolohichni problemy zaprovadzhennya konstytutsiynykh pryntsypiv «verkhovenstva prava» i «verkhovenstva zakonu» [Methodological problems of introducing the constitutional principles of «rule of law» and «rule of law»]. *Pravo Ukrayiny*. № 6 [in Ukrainian].
6. Sokurenko, V. V. (2016). Prava lyudyny yak fundamental'na tsinnist'. *Natsional'ni ta mizhnarodni mekhanizmy zakhystu prav lyudyny* [Human rights as a fundamental value. *National and international mechanisms for the protection of human rights*] : zb. mater. nauk-prakt. konferentsiyi. Kharkiv, 7–9 [in Ukrainian].
7. Tatsiy, V. (2000). Utverdzhennya i zabezpechennya prav ta svobod lyudyny – holovnyy konstytutsiynyy obov'yazok demokratychnoyi, pravovoyi, sotsial'noyi derzhavy [The affirmation and protection of human rights and freedoms is the main constitutional duty of a democratic, legal, social state]. *Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny*. № 4 [in Ukrainian].

D. V. Boichuk. HUMAN RIGHTS AS A FUNDAMENTAL VALUE OF CIVIL SOCIETY

The article is devoted to a comprehensive analysis of human rights as a fundamental value that underlies the formation and functioning of a developed civil society. It is emphasized that the Constitution of Ukraine imperatively defines the human person as the highest social value, thereby consolidating the axiological priority of human rights and freedoms.

The author emphasizes that constitutional human rights and freedoms are not an accidental, but a natural result of long-term socio-historical development, reflecting the evolution of ideas about dignity, autonomy and freedom of the individual. In the context of the formation of a legal civil society, the insufficiency of a formal declaration of human rights is emphasized. The effective functioning of such a society requires the implementation of human rights to the maximum extent possible, which involves the creation of effective mechanisms for their protection and guarantee.

Special attention is paid to the role of the state in ensuring high international standards in the field of observance of human rights and freedoms. This is considered not only as a legal obligation of the state, but also as a necessary condition for Ukraine's integration into the world legal space and strengthening its position as a democratic legal state. The study reveals the need to harmonize national legislation with international standards in the field of human rights, as well as the introduction of effective mechanisms for monitoring and controlling compliance with these standards in the practical activities of state authorities and local self-government.

Keywords: human rights, state, civil society, Constitution of Ukraine, international standards.